

ศึกษาการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อความสำเร็จ ในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ตำบลอุทัยสวรรค์ อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ธงไทย วรณศิริ *

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยใช้วิธีการเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และประชาชนทั่วไปที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลอุทัยสวรรค์ อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ผลการศึกษาพบว่า

1. จากการศึกษาลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล พบว่ากลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชาย ต่อเพศหญิง ในอัตรา ร้อยละ 47.0 และ 53.0 ส่วนมากมีอายุระหว่าง 41 - 60 ปี (ร้อยละ 45.0) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 72.5 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 77.0 ส่วนใหญ่รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 50.5) ร้อยละ 83.5 ของกลุ่มตัวอย่างมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลอุทัยสวรรค์ มากกว่า 10 ปี
2. ตำแหน่งหน้าที่และบทบาททางสังคม พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 67.0 ไม่ได้เป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการป้องกัน และควบคุมโรค ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป ส่วนร้อยละ 3.5 ของกลุ่มตัวอย่าง

เป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคทุกด้าน ทั้งกรรมการวิเคราะห์ วางแผน ผู้กำกับนโยบาย กรรมการจัดเวทีประชาคม กรรมการตรวจประเมิน และกรรมการที่ดำเนินการควบคุมป้องกันโรคในพื้นที่

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก การควบคุมลูกน้ำยุงลายส่วนใหญ่จะร่วมกันดำเนินการทั้งครอบครัว การควบคุมลูกน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 21.5 มีการควบคุมด้วยการเปลี่ยนน้ำ การปล่อยปลา และใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ ร้อยละ 89 ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างตรวจไม่พบลูกน้ำ ร้อยละ 65 ของกลุ่มตัวอย่างเคยรับการอบรมเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา และเข้าร่วมกิจกรรมการณรงค์เพื่อป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกเป็นประจำ ส่วนการบริจาคสิ่งสนับสนุนจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนมากไม่มีการบริจาค และร้อยละ 78.5 ของกลุ่มตัวอย่างไม่เคยเสียค่าปรับ กรณีที่ตรวจพบลูกน้ำยุงลายในครัวเรือน

4. จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วม ในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก กลุ่มบุคลากรในสังกัดองค์การบริหาร

* สาธารณสุขอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนตำบลกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งแสดงว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคในระดับใกล้เคียงกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออกระหว่างกลุ่มบุคลากรในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่าไม่มีความแตกต่างเช่นกัน และการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก ระหว่างบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล กับ ประชาชนในพื้นที่ พบว่า ไม่มีความแตกต่าง ส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับประชาชนในพื้นที่ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุขได้มีนโยบายให้สถานพยาบาลหน่วยดูแลสุขภาพหลัก และสถานพยาบาลในเครือข่ายทุกแห่งเร่งดำเนินการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคใช้เลือดออก ซึ่งพบว่ามีการระบาดอย่างรุนแรง ในปี 2544 ระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน พบผู้ป่วยทั่วประเทศทั้งสิ้น จำนวน 83,919 ราย โดยมีผู้เสียชีวิตถึง 142 ราย จังหวัดหนองบัวลำภู พบผู้ป่วยโรคใช้เลือดออกเกิดขึ้นทุกปี ทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมามากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา เป็นภาระแก่ครอบครัวในเรื่องการประกอบอาชีพ และค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาพยาบาล และที่สำคัญอาจจะทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ถ้าการดูแลรักษาพยาบาลไม่ถูกต้องไม่ทันเวลา ดังนั้น เพื่อป้องกันการระบาดของโรคใช้เลือดออกในพื้นที่ ซึ่งคาดว่าจะมีการระบาดอย่างรุนแรงในปี 2548 และ 2551 ตำบลอุทัยสวรรค์จึงได้ดำเนินการควบคุมโรคใช้เลือดออกอย่างจริงจังจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา จนมีกระบวนการควบคุมโรคใช้เลือดออกที่เป็นรูปธรรมและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลมาบังคับใช้อย่างจริงจัง ผู้ศึกษาจึงต้องการทราบการมี

ส่วนร่วมที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาปัจจัยระหว่างตำแหน่งหน้าที่ของบุคคล และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของบุคคลที่มีส่วนร่วมในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งหน้าที่กับความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก โดยทำการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลอุทัยสวรรค์ อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ในกลุ่มประชากร บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและประชาชนทั่วไป ในระหว่างวันที่ 2 มกราคม 2551 ถึง 29 กุมภาพันธ์ 2551

รูปแบบการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคใช้เลือดออก : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลอุทัยสวรรค์ อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ซึ่งจะมีการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยจำแนกการศึกษาออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่ 1 ศึกษาจากเอกสาร คู่มือ หนังสือ ตลอดจนงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว และส่วนที่ 2 การศึกษาจากแบบสอบถามประชากรในกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการศึกษา

1. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา
2. จัดตั้งทีมงานดำเนินการ และประชุมชี้แจงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับแบบสอบถามแก่กลุ่มเป้าหมาย
3. เก็บรวบรวม และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของแบบสอบถาม
4. ลงรหัสข้อมูล ในคู่มือลงรหัส (Coding Form)
5. วิเคราะห์ ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Windows
6. นำเสนอผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ลักษณะส่วนบุคคล

จากการศึกษาลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายต่อเพศหญิง ในอัตราร้อยละ 47.0 และ 53.0 ส่วนมากมีอายุระหว่าง 41 - 60 ปี (ร้อยละ 45.0) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 72.5 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 77.0 ส่วนใหญ่รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน และร้อยละ 83.5 ของกลุ่มตัวอย่างมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลอุทัยสวรรค์มากกว่า 10 ปี

ตำแหน่งหน้าที่และบทบาททางสังคม

พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 67.0 ไม่ได้เป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการป้องกัน และควบคุมโรค ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป ส่วนร้อยละ 3.5 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรค ทุกด้าน ทั้งกรรมการวิเคราะห์วางแผน ผู้กำกับนโยบาย กรรมการจัดเวทีประชาคม กรรมการตรวจประเมิน และกรรมการที่ดำเนินการควบคุม และป้องกันโรคในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 6.5) ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรรมการ จะเป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการดำเนินการป้องกัน และควบคุมโรคระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก

การควบคุมลูกน้ำยุงลายส่วนใหญ่จะร่วมกันดำเนินการทั้งครอบครัว การควบคุมลูกน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 21.5 มีการควบคุมด้วยการเปลี่ยนน้ำ การปล่อยปลา และใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ ประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างมีการควบคุม ลูกน้ำด้วยวิธีการเดียว ร้อยละ 89 ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างตรวจไม่พบลูกน้ำ ร้อยละ 65 ของกลุ่มตัวอย่างเคยรับการอบรมเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา และเข้าร่วมกิจกรรม การณรงค์เพื่อป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกเป็นประจำ ส่วนการบริจาคสิ่งสนับสนุนจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนมากไม่มีการบริจาคเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ และร้อยละ 78.5 ของกลุ่มตัวอย่างไม่เคยเสียค่าปรับกรณีตรวจพบลูกน้ำยุงลายในครัวเรือน

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกระหว่างกลุ่มบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ พบว่าไม่มีความแตกต่าง ซึ่งแสดงว่าทั้งบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับใกล้เคียงกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ระหว่างกลุ่มบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่ พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน และการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ระหว่างบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชนในพื้นที่ พบว่าไม่มีความแตกต่าง

ส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับประชาชนในพื้นที่ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value < 0.001)

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ชายและหญิง มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนมากมีอายุระหว่าง 41 - 60 ปี ซึ่งเป็นประชากรวัยแรงงาน สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน และกลุ่มตัวอย่างมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลอุทัยสวรรค์มากกว่า 10 ปี

ตำแหน่งหน้าที่และบทบาททางสังคมพบ ส่วนมากไม่ได้เป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการป้องกัน และควบคุมโรค ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป มีเพียง ร้อยละ 3.5 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรค ในทุกด้าน และร้อยละ 6.5 ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรรมการ ควบคุมโรคไข้เลือดออกระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมลูกน้ำยุงลายส่วนใหญ่จะร่วมกันดำเนินการทั้งครอบครัว การควบคุมลูกน้ำยุงลายของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีการควบคุมด้วยการเปลี่ยนน้ำ การปล่อยปลา และใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างควบคุมลูกน้ำยุงลายด้วยวิธีการเดียว ร้อยละ 89 ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างตรวจไม่พบลูกน้ำ และร้อยละ 65 ของกลุ่มตัวอย่างเคยรับการ

อบรมเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา และเข้าร่วมกิจกรรม การรณรงค์เพื่อป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกเป็นประจำ ส่วนการบริจาคสิ่งสนับสนุนจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนมากไม่มีการบริจาคเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ และร้อยละ 78.5 ของกลุ่มตัวอย่างไม่เคยเสียค่าปรับกรณีตรวจพบลูกน้ำยุงลายในครัวเรือน

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ทั้งบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขมีส่วนร่วมในการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับใกล้เคียงกัน ส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับประชาชนในพื้นที่ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า ระหว่างตำแหน่งหน้าที่เจ้าสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับประชาชนทั่วไป มีความแตกต่างต่อความสำเร็จในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก

เอกสารอ้างอิง

1. กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. (2540). **ไข้เลือดออก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
2. กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. (2541). **โรคไข้เลือดออกเดงกีว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา
3. สุจิตรา นิยมมานิตย์. (2542). **โรคไข้เลือดออก**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
4. สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสุขภาพอนามัย** เอกสารโรเนียว.
5. อิทธิพล สูงแข็ง และ ศรีสวัสดิ์ พรหมแสง. (2539) **การประเมินผลโครงการร่วมระหว่างกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อการควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู**. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหนองบัวลำภู.

